

**AN'ANAVIY DARSLIKLAGA EHTIYOJNING PASAYISHI:
SABABLAR VA NATIJALAR**

Xudoyqulov Sunnat Ismatillo o'g'li

Termiz davlat pedagogika instituti

Pedagogika va ijtimoiy fanlar fakulteti

Pedagogika yo'nalishi 23-02 guruh talabasi

Nurullayeva Dilrabo Abdilmannop qizi

Surxondaryo viloyati Boysun tumani

57-umumiy o'rta ta'lim maktabi

11-sinf o'quvchisi.

Anotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning an'anaviy darsliklarga ehtiyoji kamayib borayotganligi tahlil qilinadi. O'quvchilar repetitor kurslarini afzal ko'rishi, onlayn ta'lim platformalaridan keng foydalanishi, elektron va PDF darsliklarining keng tarqalishi ushbu jarayonga ta'sir ko'rsatayotgani yoritiladi. Maqolada ushbu o'zgarishlarning afzallik va kamchiliklari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Repetitor kurslari, mobil tarmoqlar, an'anaviy darsliklar, onlayn ta'lim platformalari, elektron kitoblar, PDF darsliklar.

Kirish

Zamonaviy texnologiyalar rivojlanishi bilan ta'lim tizimida ham katta o'zgarishlar yuz berdi. Onlayn ta'lim platformalarining ommalashuvi, internet manbalarining qulayligi tufayli o'quvchilar maktab darsliklaridan foydalanish darajasi kamaymoqda. Bugungi kunda repetitor kurslariga borish, elektron kitoblardan foydalanish, mobil ilovalar orqali ta'lim olish odatiy holga aylangan. Bu jarayonning afzalliklari bilan birga, salbiy jihatlari ham mavjud bo'lib, maqolada ushbu jihatlar yoritib beriladi. O'quvchilar o'z bilimlarini chuqurlashtirish maqsadida repetitor kurslariga murojaat qilmoqdalar. Bu ularga individual yondashuvni ta'minlab, ma'lum fanlar bo'yicha chuqurroq bilim olish imkonini beradi. Natijada, maktab darsliklariga ehtiyoj kamaymoqda.

Bugungi kunda onlayn ta'lim platformalari, masalan, Coursera, Khan Academy, Udemy kabi xizmatlar o'quvchilarga istalgan vaqtda va istalgan joyda o'rganish imkonini bermoqda. Shuningdek, Youtube kabi platformalarda ham ko'plab bepul ta'lim manbalari mavjud. Ko'plab o'quvchilar qog'oz kitoblardan voz kechib, elektron formatdagi darsliklarga o'tmoqda. Elektron kitoblar qulay, arzon va osongina topish mumkin bo'lgan resurslar sanaladi. Biroq, bu uzoq muddatli o'qish paytida ko'zga zarar yetkazishi mumkin. Elektron ekranlardan uzoq vaqt foydalanish ko'zning charchashiga va sog'liq muammolariga olib kelishi mumkin. Ko'plab mutaxassislar qog'oz kitoblarning ko'z sog'lig'i uchun foydaliligini ta'kidlaydilar. Internetda juda ko'p noto'g'ri va tekshirilmagan ma'lumotlar mavjud. Maktab darsliklari esa rasmiy tasdiqlangan manba bo'lib, ularga ishonish mumkin. O'quvchilar ishonchli manbalarni tanlashda ehtiyot bo'lishlari lozim. Maktab nafaqat bilim maskani, balki tarbiya beruvchi muassasa hamdir. O'quvchilar maktabga borib, muallimlar va sinfdoshlari bilan muloqot qilish orqali ham muhim ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradilar.

XXI asrda texnologiya va raqamli axborot vositalarining rivojlanishi ta'lim jarayoniga mislsiz ta'sir ko'rsatmoqda. Buning natijasida an'anaviy darsliklarga bo'lgan ehtiyoj sezilarli darajada kamayib bormoqda. Jahon bankining 2023-yilgi ta'lim tahlillariga ko'ra, raqamli ta'lim platformalaridan foydalanish 2010-yildan 2023-yilgacha bo'lgan davrda 500% ga o'sgan. Shu bilan birga, McGraw-Hill Education tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, AQShdagi kollej talabalarining 85% i raqamli darsliklar va onlayn o'quv resurslarini an'anaviy bosma kitoblarga afzal ko'radi. Ushbu o'zgarishlarning sabablarini chuqurroq tahlil qilsak, bir nechta muhim omillar oldimizda namoyon bo'ladi.

Birinchidan, raqamli ta'lim texnologiyalarining rivojlanishi darsliklarning o'rnini bosa boshladi. Masalan, Khan Academy, Coursera, Udemy va EdX kabi platformalar o'quvchilarga istalgan joyda va istalgan vaqtda ta'lim olish imkoniyatini bermoqda. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda dunyo bo'ylab 1,5 milliarddan ortiq inson onlayn ta'lim xizmatlaridan foydalangan. Xususan, mobil ilovalar orqali ta'lim olish darajasi har yili o'rtacha 15-20% ga oshib bormoqda. Bunday qulaylik

an'anaviy darsliklarga ehtiyojni sezilarli darajada kamaytirib, ta'limni interaktiv va moslashuvchan shaklga o'tkazmoqda.

Ikkinchidan, ekologik omillar ham muhim rol o'ynamoqda. Har yili dunyo bo'ylab o'rtacha 15 million gektar o'rmon qog'oz ishlab chiqarish uchun kesiladi. Statistika ma'lumotlariga ko'ra, faqat AQShning o'zida yiliga 2,2 milliard nusxada darslik nashr etiladi va bunday ishlab chiqarish natijasida atmosferaga millionlab tonna karbonat angidrid gazi chiqariladi. Shu sababli, ko'plab mamlakatlar ekologik zararlarni kamaytirish maqsadida elektron darsliklarga o'tishga harakat qilmoqda. Masalan, Finlyandiya, Shvetsiya va Niderlandiya kabi davlatlarda bosma darsliklardan foydalanish minimal darajaga tushgan.

Uchinchidan, bosma darsliklarning qimmatligi ham raqamli variantlarning ommalashishiga sabab bo'lmoqda. The College Board ma'lumotlariga ko'ra, AQShdagi universitet talabalari yiliga o'rtacha 1200 dan 1400 dollargacha darsliklarga sarflaydi. Shu bilan birga, raqamli darsliklarning narxi o'rtacha 60% ga arzonroq bo'lib, ko'plab bepul onlayn resurslar ham mavjud. Hattoki, dunyo bo'ylab 100 milliondan ortiq o'quvchi va talaba OpenStax, Project Gutenberg va boshqa bepul ta'lim platformalaridan foydalanib, an'anaviy darsliklarga ehtiyoj sezmay qo'ymoqda.

To'rtinchidan, interaktiv ta'lim usullarining afzalliklari ham darsliklarning o'rnini bosmoqda. Masalan, Harvard universiteti tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, vizual va audio materiallarga asoslangan o'qitish usullari talabalar bilim olish samaradorligini 60% gacha oshiradi. Shu sababli, ta'lim muassasalari bosma materiallardan ko'ra, videodarslar, virtual laboratoriyalar va interaktiv testlar kabi vositalarga ko'proq e'tibor qaratmoqda.

Biroq, an'anaviy darsliklarning yo'qolib ketishi ta'lim tizimida bir qator muammolarni ham yuzaga keltirishi mumkin. Avvalo, raqamli tafovut masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. ITU (Xalqaro Telekommunikatsiya Ittifoqi) 2023-yilgi hisobotida aytilishicha, dunyo bo'ylab 2,7 milliard kishi hali ham internetdan foydalanish imkoniyatiga ega emas. Bu esa elektron ta'limga to'liq o'tish natijasida ba'zi hududlarda ta'lim sifatining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Ikkinchi muammo – ko‘zning zo‘riqishi va salomatlik bilan bog‘liq muammolar. WHO (Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti) tadqiqotlariga ko‘ra, so‘nggi 10 yil ichida ekran oldida uzoq vaqt ishlash natijasida yoshlar orasida ko‘z kasalliklari 35% ga oshgan. An‘anaviy darsliklar esa bunday muammolarni oldini olishda muhim rol o‘ynagan. Shuningdek, bosma darsliklar tarixiy va madaniy meros sifatida ham o‘z qadrini saqlab qolmoqda. Masalan, Britaniya kutubxonasi va AQSh Milliy arxivi kabi tashkilotlar hali ham ming yillik darsliklarni saqlash va tadqiq qilish bilan shug‘ullanmoqda. Ushbu merosni yo‘qotish, uzoq muddatda insoniyat tarixini to‘liq anglashga putur yetkazishi mumkin.

An‘anaviy darsliklarning pasayishi tabiiy jarayon bo‘lib, texnologik, iqtisodiy va ekologik omillar bilan bog‘liq. Raqamli ta‘lim vositalari yanada qulay va samarali bo‘lishiga qaramay, bu o‘zgarishning ijobiy va salbiy tomonlari borligi shubhasiz. Kelajakda optimal yechim sifatida raqamli va bosma darsliklarning uyg‘unlashuvi ta‘lim tizimining barqaror rivojlanishiga yordam berishi mumkin.

Xulosa. Maqolada o‘quvchilarning maktab darsliklariga ehtiyoji kamayib borishining asosiy sabablari va oqibatlarini tahlil qilindi. Onlayn ta‘lim, repetitor kurslari va elektron darsliklar bugungi ta‘lim jarayonida muhim rol o‘ynamoqda. Biroq, an‘anaviy darsliklarning ahamiyatini unutmaslik lozim. O‘quvchilar darsliklardan ham, zamonaviy texnologiyalardan ham unumli foydalanishlari kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev nutqlari.
2. Ta‘lim to‘g‘risidagi O‘zbekiston Respublikasi qonuni.
3. Khan Academy: www.khanacademy.org
4. 6. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi ma‘lumotlari.
5. 7. UNESCO ta‘lim rivojlanish dasturlari.
6. 8. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
7. 9. Elektron ta‘lim tizimining imkoniyatlari (ilmiy maqola).
8. 10. O‘zbekiston ta‘lim tizimining raqamli transformatsiyasi (maqola).
9. 11. Onlayn ta‘limning afzalliklari va kamchiliklari (maqola).
10. 12. Ta‘lim va innovatsiya konferensiyalari materiallari.